

Giftmordet i Ryssa 1868

BUS GUNNEL ÅKESSON

Låt aldrig ett vällingkok stå på spisen utan uppsikt. Och håll kemikalieskåpet låst, kan man tillägga.

För en kort stund går Bus Karin Matsdotter med sitt barn Cherstin på armen ut på gården, lämnar morgonbestyren och stänger dörren till stugan. Det är vid sjutiden söndagen den 6 september 1868 på gården i hemfäboden Ryssa. Detta skall visa sig bli ödesdigert.

Hennes svåger Ryssniss Olof bor med sin familj i en annan stuga på gården. Han går för att besöka Karins stuga och upptäcker då att ingen är hemma men att vällinggrytan står på spisen. Han går hem till sig utan att hans hustru märker något och ur ett olåst skåp tar han ut ett vitt stycke, skyndar till smedjan och bultar av en bit mindre än en halv tum i fyrkant. Biten krossar han så att det ska likna vanligt köttsalt. Han smiter tillbaka in i Karins stuga; hon har inte hunnit återkomma. Han går fram till spisen och kastar ned grynen i vällinggrytan och går därefter ut igen. Väl hemma inser han att han nog begått en dålig handling, men han gör inget för att förhindra den oundvikliga utgången. För att kväva den stigande oron beger han sig påföljande morgon bort med återstoden av

Ryssniss Olof Persson

stycket och kastar det i skogskanten. Men det fanns ett vittne som sett honom stiga ut ur Karins stuga på söndagsmorgonen.

Ryssniss Olof Persson, hans hustru Bom Margita Larsdotter och barnen Margit, Cherstin och Per bodde först i Ryssnissgården (senare kallad Djugården) i Rothagen på Sollerön. Ryssniss Olof var född 1826 och Margita var två år yngre. De gifte sig 1849. På samma gård levde också den yngre brodern Ryssniss Per med familj – hustrun Bus Karin Matsdotter och barnet Cherstin – samt de gamla föräldrarna Ryssniss Per Olsson och Kerstin Persdotter.

Ryssniss Olof var inbunden och led av misstänksamhet. Han föreställde sig att svägerskan fått fadern att bli arg på honom. Karin var dock känd för ett fridfullt sinnelag. Olof var också avundsjuk på fördelar som brodern och svägerskan hade framför honom. Vid ett par tillfällen hade Olof misshandlat sin far. Som en följd av all denna missämja hade Ryssniss Olofs familj fått flytta ut från det gemensamma hushållet till en annan stuga, som låg i Lilla Rothagen på Sollerön. Men det hjälpte inte. Hans avundsjuka och avoghet fanns kvar.

Ryssnissfolket hade också en gård i Ryssa fåbod på fastlandet och där vistades gårdsfolk och boskap halva året. De båda familjerna bodde där i var sin stuga på samma gård. Det är där detta drama utspelas.

När Karin senare på söndagsmorgonen den 6 september äter sin frukost dröjer det inte länge förrän hon blir akut sjuk. Hon erinrar sig att hon sett små gryn på botten av grytan. Hon fattar genast misstanke om vad det skulle kunna handla om och söker upp grannarna Ryss (Sutter) Olof Olsson och Ryss Margita Jönsdotter för att få hjälp. Karin visar upp vällingskålen som hon ätit ur. Tre dagars plåga med yrsel, magplågor och kräkningar följer. Kvinnorna som sköter henne försöker motarbeta uppkastningarna med söt mjölk och ljummet vatten. Karin avlider på kvällen den 8 september.

Den medicinska obduktionen gjordes av provinsialläkaren Blomberg med stöd av apotekaren Grevilli för den kemiska undersökningen. Karin Matsdotter hade avlidit till följd av inflammation i mage och tunntarmar orsakad av arseniksyra. Länsmanen häktade Ryssniss Olof som fördes till länsfängelset i Falun. Ryssniss Olof bekände sin gärning att med uppsåt ha giftmördat sin brors hustru. Dom fattades först av häradsrätten för Mora, Sofia Magdalena och Wenjans tingslag i slutet av september 1868. I domen ingick också bestraffning för misshandeln av fadern. Underrättens dom togs upp i Svea Hovrätt och prövades i oktober samma år av Kungl. Maj:t. Hovrättens utslag innebar dödsstraff, men det var möjligt att i stället utdöma frihetsstraff. Ryssniss Olof fick således straffarbete på livstid och förlorade för alltid sitt ”medborgerliga förtroende” (en sorts omyndigförklaring).

Straffet påbörjas den 26 februari 1869. Vi får tänka oss att Ryssniss Olof körs i en fängstransport från Falun ända ner till Varbergs fästning. Han får lämna allt och han tror säkert att han aldrig kommer att återse Sollerön. Han kommer fram till Varberg den 27 mars; dömd att hållas till ”livstids straffarbete å fästning”. Han beskrivs ha brun hårfärg, brunt skägg, blå ögon, rak näsa, en ordinär mun och mörk hy. Han är 165 cm med ordinär kroppsbyggnad samt

Varbergs fästning på ett vykort från början av 1900-talet.

ofärdig i vänstra benet och i högra handens tumme. Det kommer att bli nästan tolv år på straffängelset i Varberg.

Kvar på Sollerön finns hustrun Bom Margita som ensam får ta hand om de tre barnen.

Mellan åren 1848–1881 var Varbergs fästning ett av landets största fängelser. Fängelset avvecklades och 1880 flyttades därför Ryssniss Olof till Centralfängelset (riksfängelse) i Karlskrona. Fångarna arbetade där för flottans skeppsvarv, med stenhuggeri och annat.

Ryssniss Olof hade uppfört sig mycket väl under fängelsetiden och efter litet mer än åtta år i Karlskrona benådades han av Kungl. Maj:t den 8 mars 1889. Han skulle då fylla 63 år. Vid frigivningen hade han en hopsparat arbetsförtjänst på inte mindre än 900 kr och 94 öre!

Efter benådningen 1889 kom han tillbaka till Sollerön; det hade alltså gått tjugo år. De gamla föräldrarna fanns inte längre i livet. Olofs hustru hade varit död i åtta år. Att han blivit änklings hade han fått vetskap om under fängelsetiden. Den äldsta dottern Margit, som var 14 år när fadern lämnade ön, var nu gift och bodde i sina föräldrars stuga. Den andra dottern Cherstin var också gift och bosatt i Utanmyra. Sonen Per hade sommaren innan Olof

kom tillbaka till Sollerön emigrerat till USA. Brodern Per och hans andra hustru Kistnis Anna Persdotter med barnen Anna och Carin hade övertagit Ryssnissgården (Djugården).

Ryss Niss Olof fick efter hemkomsten från fängelset bo hos dottern Margit och hennes man Skinnar Per Andersson i Lilla Rothagen. Ryssniss Olof avled 1908, nästan 82 år gammal.

Sonen Per som emigrerat till USA ändrade sitt namn till Peter Rosell och gifte sig med Julia Maria Flygare från Småland. De fick fem barn. Ett barnbarn till Peter, Sharon Rosell, född 1941, sände för ett antal år sedan en förfrågan till pastorsexpeditionen på Sollerön om sina förfäders släktförhållanden på ön. Hennes frågor överlämnades till Lina Margit Andersson i Kulåra som kontaktade Sharon. Margit var då på väg att resa till USA och ett möte med Sharon blev av på flygplatsen i San Fransisco. Väl hemma igen började Margit forska i Sharons anor. Sharon är mycket intresserad av Sverige och har besökt bland annat Dalarna och Småland. Hon var entusiastisk och ville gärna ta del av Sollerösläktingarnas spännande historia.

Bus Gunnel